

PERSPEKTÍVY ŠKOLY ARCHITEKTÚRY REFLEXIE EURÓPSKÝCH ŠKÔL ARCHITEKTÚRY A ICH UČEBNÝCH SYSTÉMOV

Jana Fečkaninová

Najdôležitejším a najjasnejším spoločným menovateľom školy architektúry je príprava študenta na povolanie architekta.¹ Školy architektúry, od začiatkov svojho inštitucionálneho formovania až po dnes, prechádzali neustálymi transformáciami.² S aplikáciou pôvodných teoretických východísk v profesii architekta – Vitruviovým definovaním architektúry ako syntézy konštrukcie, účelnosti a krásy, sa dnešná forma požiadaviek vo vzdelávaní a povolani architekta takmer nedá porovnať. Rozvíjajú sa nové vedné odbory, prichádzajú nové technológie a s tým nové technické vymoženosti, ako aj požiadavky v ekologickom, konštrukčnom, ale aj komunikačno-prezentačnom význame a tvoriacom procese. Ustavične narastajú nároky na interdisciplinárne zmýšľajúceho architekta od veku spájajúceho všetky odbory. Prívetké kumulovanie informácií, rýchly dobový pokrok a s tým súvisiace narastajúce nároky na architekta formujú jeho povolanie, čo sa odráža už v procese jeho vzdelávania. Školy architektúry sa opäť aktuálne pýtajú, kým je architekt dnes³ a aká je podstata povolania architekta.⁴ Ako by mala vyzerať škola architektúry?

Ak teraz stavíme pre ďalšiu generáciu, pre akých ľudí a akú budúcnosť máme dnes učiť architektúru? Pôsobenie budúcnosti, ktorú budujeme dnes, pocítime až o dvadsať – tridsať rokov, či už v jej obraze, vo vzťahoch, alebo predovšetkým v zážitkových a pocitových

vnemoch. Z tohto dôvodu je viac ako potrebné študovať smery, pohľady, vplyvy minulosti a hľadať tendencie smerovania budúceho vývoja ideálu, ktoré sa teraz začínajú načrtávať.

V Európe v súčasnosti existuje približne 400 architektonických škôl a ich názor na vzdelávanie sa líši. Systém výučby a filozofia školy však dokáže sformovať jej priestorový ideál (či už hovoríme o prevádzke, alebo o hmotovom vyjadrení) a predurčiť jej spôsob využívania, z čoho sa ďalej odvíjajú priestorové nároky a atmosféra pre zvolený proces tvorby. V tom, ako školy architektúry s priestorom samotnej školy narábajú, nastávajú obrovské rozdiely. Aj keď v oblasti škôl architektúry bolo riešených už veľa tém, týkali sa vždy najmä inštitucionálneho rázu školy a smerovania architektonického vzdelávania.⁵ Problém priestoru architektonickej školy býva riešený vo výrazne menšej miere a to napriek tomu, že priestor školy je s jej systémom úzko spätý.⁶ Existuje, síce zriedkavo, niekoľko prípadov popisov budov škôl architektúry a ich pohľadov a metód na vzdelávanie budúceho architekta. V zásade však chýba všeobecná syntéza viacerých škôl podobného rázu popisujúca vnútorne vzťahy priestorov a ich vonkajšieho prejavu. Je teda otázne, či typologické premostenie tohto rázu na školách architektúry vôbec existuje.

V tomto období je téma priestorového uchopenia škôl architektúry aktuálna, čoho

dôkazom sú početné rekonštrukcie, transformácie a súťaže na návrh architektonických škôl v celej Európe.⁷ Akým smerom sa však uberajú a čo je ich najväčším podnetom? Aké jednotlivé systémy architektonického vzdelávania sa navzájom ovplyvňujú a definujú východiská pre prístupy k rôznym druhom vzdelávacích metód a obsahov, aké sú priestorové tendencie vývoja škôl architektúry?

Školou architektúry ako inštitúciou, ktorá študentovi dáva architektonické vzdelanie a pripravuje ho na výkon povolania a jej vzťahom k budove vo väzbe danej funkcie a systému školy architektúry, sa zaoberá tento príspevok. V príspevku sa vyskytujú kľúčové termíny ako: škola architektúry, inštitucionálne prístupy, budova školy architektúry, osobnostná škola, pedagogické stratégie architektonických škôl, ktoré považujeme za dôležité osvetliť.

Pojem „škola architektúry“ je mnohovýznamový, a preto pre jeho lepšie uchopenie je potrebné objasniť možnosti jeho chápania ako:

1. regionálny vývoj architektonického návrhu a rukopisu tvorby všeobecne príznačného pre tú-ktorú geografickú oblasť (resp. región)
2. architektonický smer v dejinách architektúry (napr. minimalizmus, konštruktivizmus...)
3. osobnostná škola – výučba sústredená okolo jednej vedúcej osobnosti, v ktorej rukopise sú študenti vychovávaní, väčšinou si preberajú aj z toho vyplývajúce názory vedúcej osobnosti na architektúru, jej úlohu, tvorbu, výraz, podstatu
4. inštitúcia, ktorá študentovi dáva architektonické vzdelanie a pripravuje ho na výkon povolania¹. (Samotný školský systém dokáže fungovať aj bez budovy.)
5. budova s danou funkciou školy architektúry

Školy architektúry bývajú súčasťou vysokých škôl – technických (odborných) aj umeleckých, univerzít, polytechník či vo Francúzsku napríklad dodnes prevažne Škôl krásnych umení. Oplývajú rôznymi názvami – od školy architektúry, fakulty architektúry po akadémiu, inštitút architektúry či architektonickú asociáciu. Ich názvy sa menia podľa krajín, pričom všeobecne najznámejšie (okrem klasických univerzít a ich fakúlt – ústavov – katedier) pre jednotlivé typy architektonických škôl sú v angličtine: *University of Applied Sciences*; s nemeckou asociáciou – *Fachhochschule*

(tzv. odborná vysoká škola) alebo *Hochschule* (škola s dvojstupňovým vzdelávaním, z ktorej sa niektoré z nich taktiež vyvinuli a do angličtiny sa rovnako prekladajú ako *University of Applied Sciences*), *Academy of Arts – Kunsthochschulen* (tzv. umelecká vysoká škola, akadémia umení); vo Francúzsku *École de Beaux Arts* (Škola krásnych umení).

Jednoznačnosť typov architektonických škôl vzhľadom na ich rozdielny názov nie je možné presne terminologicky vymedziť. Je pravdepodobné, že ich rozlíšenie tvoria rozdiely v kritériách pre rámce výučby. V reálnom procese vyučovania sa však tieto hranice mnohokrát natoľko prelínajú a stierajú, že ich vymedzenia vzhľadom na názov školy sú v podstate nebadateľné. Tento jav možno pozorovať už na príklade susedských škôl architektúry – Brna – VUT (Vysoké učení technické), pražskej ČVUT (České vysoké učení technické), ktorých už tradičné názvy sú doplnené o „technický prívlastok“ či UMPRUM (Vysoká škola umeleckoprůmyslová v Praze) a slovenskej VŠVU (Vysoká škola výtvarných umení) v premenách tendencií ich smerovania v posledných dekádach.

TRENDY VO VÝVOJI PEDAGOGICKÝCH METÓD VYSOKÝCH ŠKÔL A ICH VPLYV NA ŠKOLY ARCHITEKTÚRY

S rýchlým rozvojom progresívnych technológií všetkých odvetví sa zmena životného štýlu, toku a zisťovania informácií a tým zvyšujúcich sa nárokov na odbornú klasifikáciu jednotlivca, premietla aj do vzdelávania. Metódy pedagogického procesu prebiehajú ustavičnou nevyhnutnou modernizáciou.

Oddávna bolo obdobie vzdelávania spájané najmä s fázou životného cyklu – detstvo a predproduktívny vek. Jednou z hlavných zmien je prechod z tradičnej životnej cesty „škola, práca, dôchodok“⁸ na formu celoživotného vzdelávania. Tá hovorí o potrebe kontinuálneho učenia a dopĺňania vedomostí vyplývajúcich z príchodu stále ďalších nových objavov a s tým súvisiaceho používania novovzniknutých digitálnych nástrojov.⁹

Tieto technológie, ktorých základom je počítač v prepojení s internetom, rôznym druhom aplikácií, 3D tlačiarňami, robotov a podobne sú čoraz väčšmi integrované do systému škôl ako ich prirodzená súčasť. Podobnou transformáciou prechádzajú knižnice škôl sprístupňujúce veľké vedecké databázy,

zväčšujú svoje študijné priestory pre komunikovanie rozličných problematík kolektívom, keďže v súčasnosti je namiesto individuálne sústredenej práce jednotlivca kľúčovou predovšetkým práca v tíme. Takto, ale aj ďalšími procesmi je študent pripravovaný na prácu a prácu. Najrevolučnejším je aktuálne typ tzv. „zmiešaného programu“ (z originálu „blended program“) vytvárajúceho štruktúru kombinujúcu online vzdelávanie a osobné konzultácie. Obdobne progresívnou je radikálna pedagogika.¹⁰ Najzákladnejším a najdôraznejším trendom vo vzdelávaní je prechod od klasického typu učenia memorovaním k zberu dát a schopnosti narábania s nimi. Cez metódy ako „Problem-based learning“ (PBL) a „Problem- and Project-based learning“ (PPBL) – je vzdelávanie vedené na konštruktívne využívanie informácií a riešenie problémov – všeobecne vo svete označovaný ako „problem solving“. Výraznú rolu v súčasnom vzdelávaní má podpora inovatívnosti. Multikulturálny aspekt, ktorý aj keď veľakrát chápaný pozitívne, napriek tomu donedávna čiastočne podrobený globalizačnej kritike, v súčasnosti zaznamenáva ešte väčšiu podporu.¹¹ O tejto zmene svedčí aj nárast mobilita a dopytu po nich – tak školami, ako aj študentmi a ich budúci zamestnávateľmi.

Školy architektúry tieto trendy vývoja vo všeobecnosti takisto sledujú a podľa svojej metodologickej a filozofickej stratégie ich v určitej miere integrujú do svojho systému.

Z HISTÓRIE ŠKÔL ARCHITEKTÚRY A VÝUČBY ARCHITEKTÚRY

Školy architektúry, aké poznáme dnes, pochádzajú z rôznych zmiešaných metód architektonického vzdelávania rôznych krajín a ich syntézy. Takýto prístup zaznamenávame predovšetkým na školách vo Francúzsku, v Nemecku a vo Veľkej Británii, a preto sa podrobnejšie budeme venovať týmto trom krajinám. Vzdelávacie systémy v jednotlivých krajinách sú často až prekvapivo konzervatívne viazané na vlastné historické vzory alebo na zakladateľské inšpirácie.

Výučba architektúry takmer po celú históriu prebiehala výmenou znalostí z majstra na žiaka popri práci a cez osobnú sieť kontaktov. Architektonické školy sa začali ako inštitúcie výraznejšie formovať až v 19. storočí a to pomerne súbežne vo viacerých krajinách naraz.¹²

FRANCÚZSKO

Novú metódu vzdelávania v architektonickom povolani, teda vytvorenie školy pre architektov, založil v Európe ako prvý francúzsky štát v 19. storočí, keď vznikla Škola krásnych umení – École des Beaux Arts. Vo francúzskej škole dominoval štát. Napoleonská reforma vysokých škôl zriadila dve charakteristiky architektonického povolania. Získanie titulu sa priamo odzrkadľovalo na praxi architekta, najmä pri povoľovaní práce na iných ako súkromných zákazkách.

Základná forma vyučovania mala túto formu: dopredu určený súbor hodnôt – kodifikovaných noriem – ktoré mali vplyv na celú koncepciu vyučovacieho procesu: postup aj skúšanie. V École des Beaux Arts išlo predovšetkým o úsporné prepisovanie zažitých foriem do nových materiálov. Pre absolvovanie museli zložiť skúšky, v ktorých bol vopred určujúci a vymedzujúci výsledok tvorby posúdený, ako popisuje Petr Urlich, členmi „strnulého“ akademického senátu.¹³

NEMECKO

Výskum a najmä jeho prepojenie s výučbou architektúry sa do univerzít dostal v Nemecku, kde sa počas 19. storočia postupne vyvinulo povolanie vedca ako učiteľa (profesora) súčasne priamo integrovaného do univerzitného systému. Zásadnú úlohu tu zohráva Humboldtovský typ univerzity. Tu nastal prelom aj v chápaní profesorov architektúry: po prvýkrát začali byť chápaní najmä ako akademici a až druhotne ako praktizujúci v odbore. Výskum prebiehal na polytechnikách, ktoré boli predchodcami technických univerzít¹⁴ a vyvinuli sa, podobne ako v Británii, zo vznikajúcich profesijných asociácií.

VELKÁ BRITÁNIA

Koncept učenia, remeselného aj teoretického reprodukovania, sa vo Veľkej Británii odjakživa zakladal predovšetkým na praxi. Veľká Británia je priekopníkom vzniku profesijných spolkov. Na rozdiel od zvyšku Európy, kde spoločnú profesiu tvarovalo najmä zoskupenie ľudí s podobným štátnym certifikátom, ktorý hovoril o ich kvalifikácii, britská profesia sa vyvinula zo združenia ľudí, ktorí vykonávali podobnú prácu.

Prvá architektonická škola vo Veľkej Británii (1847) bola Architektonická Asociácia AA (Architectural Association), ktorej kompletný

program bol ponúkaný od roku 1889 a trval štyri roky.¹⁵ Veda a výskum tu neprebíhali.

Systém certifikovania architektov, ktorý vo Francúzsku a v Nemecku existoval, vo Veľkej Británii od začiatku úplne chýbal. Certifikovanie prebiehalo súťažou. Výhra súťaže znamenala zrelosť mladého architekta a jeho spôsobilosť na samostatnú prax.

Do Registračného aktu v roku 1931 sa mohol nazývať „architektom“ ktokoľvek a začlenenie sa do RIBA (Royal Institute of British Architects), spolku praktizujúcich architektov, bolo nepovinné, no keďže od osemdesiatych rokov 19. storočia bolo pre získanie členstva povinné zložiť skúšky, všetky školy sa vo výučbe sústredili na to, aby nimi ich študenti prešli. RIBA teda rozhodovala o licencovaní jednotlivcov, ako aj akreditácii škôl a teda naďalej nad vzdelávaním architektov.¹³

Dodnes je vo Veľkej Británii minimálne dvojiročná povinnosť dokladovať prax pre možné prijatie na inžiniersky stupeň, čo je aj súčasťou prihlášky všeobecného online systému prihlasovania na vysoké školy Spojeného kráľovstva – UCAS.¹⁶

Týmto tromi najsilnejšími prúdmi formovania architektonického vzdelania bol ovplyvnený vývoj mnohých ďalších krajín a celkové formovanie systému architektonických škôl. Zrod štátnej školy z Francúzska, vzdelávanie praxou z Veľkej Británie či nemecké začlenenie vedy a výskumu do architektonickej školy a možné ponímanie architekta ako akademika, sa stali míľnikmi, ktoré stáli na zrode škôl architektúry, aké ich poznáme v súčasnosti.

DELENIE ŠKÔL ARCHITEKTÚRY

Delenie škôl architektúry je náročné kvôli rôznemu spektru charakteristík aj spôsobov financovania, je však možné nájsť a vyšpecifikovať určité charakteristiky, ktoré pomáhajú konkrétnejšie pomenovať systémy a druhy škôl.

DELENIE PODĽA FORMY INŠTITÚCIE

Z hľadiska administratívneho zriadenia:

1. Štátna škola
2. Súkromná škola
3. Verejná škola
4. Kantonálna škola

Delenie škôl z hľadiska administratívneho zriadenia sa najjasnejšie odráža na financovaní štúdia, čoho rozdiel najviac pociťuje samotný študent (resp. jeho rodina). Výška

sumy školného sa ďalej odzrkadľuje na požiadavkách, ktoré na školu a pedagógov študent kladie.

Z hľadiska štruktúrovania výučby (špeciálne ateliérov):

1. Osobnostná
2. Všeobecne programovo štruktúrovaná

Osobnostná škola sa vyznačuje prítomnosťou hlavných predstaviteľov významných ateliérov architektonickej praxe zúčastňujúcich sa na vyučovacom procese, ktorí okolo seba kumulujú študentov. Tí sú ďalej formovaní v agende rukopisu danej vedúcej osobnosti. Škola je členená podľa ateliérov osobností a štruktúra inštitúcie z nej v značnej miere vychádza.

Všeobecne programovo štruktúrovaná škola sa člení na katedry (niekde nazývané ústavy), všeobecne delené pre rôzne typy programov ako Urbanizmus, Ekológia, Interiér a ďalšie alebo priamo na tieto programy, na ktoré sa človek od začiatku štúdia konkrétne hlási. Škola architektúry takéhoto typu je inštitúcia s jasným presným systémom, rozvrhom, kritériami posudzovania prác a podobne.

Z hľadiska orientácie výučby:

3. Umelecká
4. Technická

Delenie škôl na umelecké a technické súvisí predovšetkým so smerovaním tvorivého procesu, ktorý je preferovaný, čoho prejavom je aj osnova predmetov a špeciálne pomeru hodín pre hlavný predmet navrhovania – ateliér a predmety zamerané na konštrukciu. Písaná forma predmetov a k tomu prislúchajúci počet kreditov neodráža vždy reálny stav požiadaviek ani skutočný čas potrebný na ich splnenie. Pre dané obdobie možno odpozorovať príznačné smerovanie školy, napríklad na výstave diplomových prác. Výsledkom technickej školy býva „dom“ so značným nábojom reálnosti (z funkčného a stále teoreticky aj ekonomického hľadiska), výsledkom umeleckej školy býva zväčša experiment, teória či novonáčrtnutá otázka pre výskum.

DELENIE PODĽA FORMY BUDOVY ŠKOLY

Forma vyplývajúca z hľadiska prvotného účelu budovy:

1. Budova navrhnutá s cieľom byť školou architektúry

Takéto budovy boli plánované a postavené pre funkciu: škola architektúry. Mnoho ráz existoval ku škole lokálny program a predpokladaný počet študentov. Sú aj prípady, kde vzdelávací program školy bol spoluvytváraný priebežne s procesom navrhovania budovy.

2. Budova transformovaná na danú funkciu školy architektúry

Sem patria početné príklady škôl nachádzajúcich sa napríklad v historických budovách, ktoré predtým slúžili rôznej inej funkcii, za ktorej účelom boli postavené. Architektúra takýchto škôl je pre jej druhotnú aktuálnu funkciu dodnes citeľná. Sú to napríklad príliš vysoko umiestnené okná v priestoroch dnešných kabinetov a kancelárií a teda chýbajúci prirodzene podvedome žiaduci vizuálny kontakt s okolitým prostredím.

Forma vyplývajúca z hľadiska umeleckého názorového prejavu:

3. Všeobecná budova pre danú funkciu

4. Zhustenie architektonického prístupu (autorský návrh)

Budova navrhnutá pre funkciu školy môže vychádzať z určitého manuálu pre tvorbu budov pre vzdelávanie, ktorý združuje rôzne formy modulových proporcií a možné efektívne architektonické napĺňanie žiadanej typologickej účelnosti, ale môže byť takisto aj autorským návrhom. Vtedy školu reprezentuje aj budova a jej priestory s ich jedinečným rázom vyplývajúce aj z povahy architekta. Architekt ako predstaviteľ určitého architektonického smeru môže tak aj z diela školy vytvoriť reprezentanta určitého architektonického prístupu alebo architektúrou budovy školy dokonca, naopak, úplne podčiarknuť individualitu danej inštitúcie (či už jednej konkrétnej školy istého mena, alebo vo všeobecnom význame).

KVALITATÍVNE HODNOTENIA ŠKÔL ARCHITEKTÚRY

V súčasnosti existuje na svete približne 1 350 architektonických škôl. Na určenie ich kvality existujú hodnotiace systémy, ktoré každoročne na základe rôznych kritérií hodnotia školy a buď zostavujú výber prvých najlepších, alebo ich usporadúvajú do rebríčkov. Jeden spoločný inštrument, ktorý by porovnával a zoraďoval všetky školy architektúry sveta aktuálne známy nie je. Pre nami geograficky vyčlenené skúmané územie – Európu sú najdôležitejšie nasledujúce výberové systémy:

Domus – Europe´s top 100 Schools of Architecture and Design, ktorý ako špeciálne vydanie odborného magazínu Domus¹⁷, každoročne vyberá 50 najlepších škôl architektúry daného roka, knižná publikácia *Masterclass* (rok vydania 2014), ktorá porovnáva inžinierske stupne architektonických škôl sveta a vyberá medzi nimi 29 najlepších či online hodnotiaci systém *QS World University Rankings*, ktorý je vyhlásený ako najlepší rebríčkový systém zoraďujúci školy architektúry, ktoré sú súčasťou univerzít. Existujú ešte občasné výbery najlepších škôl architektúry jednotlivými architektonickými stránkami – v roku 2016 vybrala prvých 10 škôl architektúry Európy stránka ww.Arch20.com.¹⁸ Tieto systémy sa od seba líšia kritériami, ktorými školy porovnávajú.

QS World University Rankings stanovuje presné pomery zohľadňovania jednotlivých posudzovaných celkov – akademická reputácia 40 % (odborná práca akademikov), zamestnávateľská reputácia 10 % (schopnosť absolventov zamestnať sa v odbore), pomer študent : fakulta 20 % (vzájomný pomer počtu zamestnancov a študentov, vybavenosť školy), citácie na fakultu 20 %, pomer medzinárodnej fakulty 5 % (množstvo zahraničných akademikov na fakulte) & pomer medzinárodných študentov 5 % (množstvo zahraničných študentov na fakulte).¹⁹

Domus aj *Masterclass* sa viac zaujímajú aj o mienku študentov – hodnotenie školy absolventmi, mediálnu prezentáciu školy, medzinárodné vzťahy s ďalšími inštitúciami, použitie nových vzdelávacích techník a nástrojov či organizáciu dĺžky štúdia vzhľadom na povinnosť praxe vychádzajúcej z Európskej smernice 2013/55/EÚ či mnohé ďalšie kritériá.

Žiaden zo známych systémov nevyhodnocuje komplexne všetky školy sveta, aj *QS World University Rankings* so svojou bohatou databázou porovnáva navzájom len niečo menej ako tretinu škôl architektúry sveta.

PEDAGOGICKÉ STRATÉGIE ŠKÔL ARCHITEKTÚRY (INŠTITUCIONÁLNE PRÍSTUPY)

Na to, aby sme opísali budovu školy architektúry potrebujeme pomenovať jej vnútornú stratégiu – konkretizovať genia loci. Môžeme povedať, že budovu školy architektúry, podobne ako každú budovu, tvorí jej obal a život, ktorým sa

naplní s filozofiou, ktorou žije. Idea školy architektúry môže dokonca formovať jej ideál, predurčiť jej výraz a štruktúrovať jej vnútorný systém.

Za hlavnou predstavou o tvorbe sa skrýva názor na používanie budovy, čo v prípade školy architektúry predpovedá aj navodenie smerovania rozmyšľania o architektúre. S tým súvisí vytvorenie prostredia, ktoré si človek pre tvorbu a proces, ktorým tvorí, predstavuje. Zmýšľanie o architektúre a spôsob využívania budovy sa teda priamo premietne do jej kompozície, výrazu, vzhľadu, prevádzky, vnútornej funkčnej náplne a v neposlednom rade aj okolitého prostredia.

Názor na tvorbu a navrhovanie teda rozhodne o kompozícii školy, ktorú treba podporiť. Podobne sa od kompozície očakáva, že ňou prehovorí daný ideál zmýšľania o architektúre a navrhovaní, lebo naplní jej požiadavky, či už praktické, estetické, alebo senzuálne. Výsledkom je priamy súvis toho, aká kompozícia školy predpokladá vychovať akého človeka – architekta. Veď ako povedal Winston Churchill: „My tvarujeme naše budovy a ony tvarujú nás.“²⁰

Otázka teda znie: ako ponímajú architekti taký výnimočný priestor školy architektúry, ktorý v sebe nesie čiastočnú zodpovednosť za výchovu architekta a teda budúci vzhľad našich domovov?

Škola architektúry v sebe vždy niesla určitú váhu budovaného životného štýlu. Niektoré školy sa snažili predbehnúť a možno priam vizualizovať budúcnosť, iné sa ňou nechali niesť a niektoré ďalšie sa len poučili z teórií a praxí minulosti a použili vo svojej stratégii overené, vždy aktuálne a preto večné stratégie.

BAUHAUS – MODERNISTICKÁ REVOLÚCIA

Walter Gropius mal tiež jasnú víziu pri návrhu budovy školy Bauhausu v Dessau.

Bauhaus začal v roku 1906 v občianskej budove vo Weimare a na jeho zrode stál Henry van der Velde. Stratégia Bauhausu, ideál tejto školy najskôr nebol nijako výnimočne prijímaný. Školu – jej novú budovu bolo možné vybudovať až v Dessau. Idea Bauhausu bola taká silná, že musela byť zosobnená za hranicou mesta, ktoré ešte svojím obrazom aj štýlom žilo „minulosťou“. Nová budova školy sa spolu s jej vnútorným životom neskôr stala jedným z hlavných symbolov modernistickej revolúcie.

8 Budova Bauhausu v deň oslavy otvorenia školy – 24. decembra 1926¹⁹

9 Schodisko ako podnet tvorby rôznych umelcov – bolo symbolom pohybu, napredovania, budúcnosti a nového životného štýlu²²

Bauhaus predstavoval novú industriálnu estetiku. Nové technológie, modernizácia spoločnosti, vynálezy – svet sa dával do pohybu a škola Bauhausu v sebe mala ten pohyb takisto zaznamenať. Schodiská sa stali presvetlenými, spolu s chodbami veľkolepo nadimenzovanými, miestami stretnutí s výhľadmi na opačné strany školy. Transparentnosť sa stala základným prvkom, ktorá jednak reprezentovala dianie školy priamo vystavujúc okoliu umenie v procese tvorby, jednak vylučovala v každom okamihu samotú a podporovala diskusiu. Žiadna časť školy nemala zostať nikdy bez života – ešte aj auditórium bolo prepojené s jedálňou, aby v čase, keď chýbal program, bolo na javisku predstavením samotné dianie jedálne. Všetky priestory boli navrhnuté tak, aby vytvárali stretnutia, spájali ľudí a zjednocovali všetky typy umení do jedného umenia prezentujúceho všetky ostatné – umenia architektúry.²¹ Bauhaus bol navrhnutý ako budova – „továreň/dielňa“ – osobitý svet, v ktorom sa žilo sebestačne vlastným životom, obraz budúcnosti a pokroku. (→1,2)

ŠKOLA VEDECKÉHO EXPERIMENTÁLNEHO PROGRAMU

Keďže oblasť architektúry samotnej sa za posledných tridsať rokov vďaka globalizácii a takmer nekontrolovateľným vstupom trhovej ekonomiky do architektúry zmenila viac ako za predchádzajúcich 3000 rokov²³, krok, ktorý s týmito premenami dokázali udržať školy architektúry, ako aj otázka budúcnosti vzdelávacieho systému všeobecne, sa stali vážnym predmetom polemiky. Jednou z osobností, ktoré sa touto problematikou zaoberali, bol aj Rem Koolhaas so svojou výskumnou skupinou AMO, ktorí spolu s inštitútom Strelka vytvorili nový typ školy architektúry.²⁴

Ide o nový pohľad vzhliadania k architektonickému vzdelaniu, ktorého najzákladnejším kameňom nemá byť všeobecné zlepšovanie

architektonického návrhu, ale práve naopak – relevantný výskum. Strelka bola vytvorená ako experimentálny program, ktorého podstatou je samotný experiment a ten, ako uvádza Shumon Basar „sa môže stať len v inštitúcii, ktorá sa ešte nestala inštitúciou, a teda sa deje úplne prvýkrát“.²⁴ Koolhaas považuje Strelku za výnimočne čistý prípad experimentu vzhľadom na absenciu histórie a jasný časový limit. Ten je mimoriadne dôležitý aj z vyvođeného názoru, že človek má dnes tendenciu sa každých šesť rokov vracat' do nejakého typu školy pre doplnenie nových vedomostí a myšlienkových podnetov. Súčasne ide aj o hľadanie alternatívy ku klasickému štvorročnému modelu vzdelávania, ktoré dnes zažíva v niektorých kultúrach (ako Čína) „médiami a technológiami spôsobené cyklické rušenie nadobudnutých vedomostí“.²⁴ Odvodzuje preto názor, že: „inštitúcia budúcnosti viac nefunguje na trvaní, ale na intervaloch kontinuálneho vzdelávania“.²⁴

Jeden z hlavných potenciálov školy je medializovať výskum pre verejnosť, ktorý súčasne otvára hľadanie nových spôsobov experimentovania s komunikovaním architektúry.

ŠKOLA AKO ZMYSLOVÝ ZÁŽITOK

Komunikovanie v architektúre považuje za extrémne dôležité aj Alvaro Siza Vieira. Ide však nielen o komunikáciu medzi ľuďmi, ale aj o komunikáciu priestorov a ich emočného a zmyslového náboja, ktorý priamo súvisí s ich geometriou či hrou svetla, ktorá v nich nastáva. Hoci Siza sám seba označuje za funkcionalistu, ním navrhnutá budova školy architektúry FAUP v Porte²⁵, z ktorej počiatčným tvarovaním bol *súbežne koncipovaný aj program školy*²⁶, ďaleko prekračuje hranicu čisto funkčnej účelnosti a naplnenia lokálneho programu.

Škola je edukačným nástrojom samotným ako harmonická syntéza bohatých

psychologických momentov vyčleňovania priestorov. Siza vytvára pocitové hry v architektúre limitovanej na kombináciu dvoch troch materiálov, na prvý pohľad architektonicky prísne vyzerajúcej modernistickej sústave budov, v dôležitej nadväznosti na prírodu uctievajúc si a rešpektujúc všetky pôvodné stromy a kontext širšieho okolia pozemku.

Keďže tvrdí, že najdôležitejšia časť študentského života sa neodohráva v triedach alebo v knižnici, ale niekde medzi nimi, navrhuje školu ako malé mesto využívajúc terén na vytvorenie početných spoločenských miest. V celom návrhu školy je dôležitá sloboda a možnosť voľby, voľnosti pohybu. Vďaka Sizovej filozofii tvorby premietnutej do kompozície školy si študent zažije všetky pocity z priestoru, hry atmosféry v spojení rôznej proporcie architektúry, svetla a prírody v tichom prostredí jedného *campusu* 27 tvoreného desiatimi budovami jednej školy architektúry. Je to štúdium cez zmyslové pochopenie úcty k okolitému prostrediu, kontextu tradície, funkcie, slobody a atmosféry. (→3,4)

ONLINE ŠKOLA

Keďže prax sa považuje nielen za cieľ, ale aj za esenciálnu zložku architektonického vzdelávania, architektonické štúdium všeobecne je oň povinne navýšené. To štúdium (resp. niekde celkový proces k povoleniu na samostatnú činnosť výkonu profesie) výrazne predlžuje. Jednou z reakcií na to je vytvorenie štruktúry online školy, ktorého hlavnou stratégiou je priame spojenie štúdia a praxe (tvorby v zahraničných ateliéroch) do jedného programu.

Priekopníkom takéhoto systému je škola architektúry IESAD (IE School of Architecture and Design), ktorá od druhého ročníka bakalárskeho stupňa štúdia prebieha kompletne jedine online formou výučby. Svojich študentov posiela každý rok stážovať do ateliérov

10 Ilustračná fotografia prostredia školy architektúry FAUP v Porte

11 Ilustračná fotografia prostredia školy architektúry FAUP v Porte

celého sveta, ktorí takto súčasne zisťujú, aký typ ateliéru a práce im najviac vyhovuje, s akým procesom tvorby sa najviac stotožňujú a okamžite reagujú na podmienky reálnej praxe a tomu prispôsobujú svoje požiadavky a orientáciu v štúdiu. K štúdiu patria konzultácie pod vrcholnými profesormi vedúcich škôl architektúry rôznych krajín sveta a so špičkovými špecialistami na konkrétne dimenzie architektúry.²⁸

Online systémom prebieha prax a štúdium na škole súbežne aj medzi tromi krajinami súčasne. Pri takejto škole postupne vypadáva fyzická viazanosť len na jeden konkrétny objekt, keďže sú študenti vychovávaní v agende konkrétnej osobnosti priamo, v prostredí jej reálneho ateliéru, čo je zároveň ďalšou formou typu osobnostnej školy vzhľadom na jej úplné oslobodenie od školskej stavby. Pri

stratégii online školy podstata školy stráca hmotnú dimenziu.

ŠKOLA AKO DIELŇA

Ak sa škola architektúry na budúcnosť pozerá cez technológiu, hlavným nástrojom ňou preferovanej tvorby sa stáva nová technika (rôzne fabričné nástroje a pod.) a procesom vzdelávania a tvorby výskum, ktorý okamžite priamo premieta do fyzickej podoby. Finálnou prácou na takýchto školách býva model návrhu, neraz aj v mierke 1 : 1. Programovanie, parametrizácia, generovanie a technologická prepojenosť umožňujúca zmeny dizajnu v reálnom čase s jeho tvarovaním, dokonca možno produkovaním predstavujú silné prúdy školy architektúry, ktorej koncepcia vzdelávania stojí na aplikovanom výskume. Experimentálna tvorba a jej transformácia do

12 Ilustračná fotografia prostredia školy architektúry IaaC v Barcelone – hala ako majoritný priestor školy

reálnej podoby používaním, testovaním a novovytváraním fabrikaných nástrojov je esenciálnou zložkou školy. Systém riešenia cieľových problémov prebieha formou „od detailu k celku“. Výsledkom môže byť množstvo prác reálnej potreby a využitia od novonavrnutých a skonštruovaných robotov cez experimentálne materiály až po obývatelné dočasné pavilóny. (→5)

IaaC (Institute for Advanced Architecture of Catalonia) je škola tohto prístupu, ktorá svojou prácou revolucionizuje systém škôl architektúry a spája multidisciplinárne zložky širokého odvetvia architektúry. Jej hlavné programy sa zameriavajú na: 1. inteligentné mestá, 2. samoudržateľnosť budov a 3. digitálny aspekt inteligentných konštrukcií.²⁹ Cieľom takéhoto „novodobého futurizmu“ je generovanie komplexnej vedomosti z doteraz tradične separátne učených oblastí (mestská mobilita, bývanie, systém produkcie a fabrikácie, informačné siete, emergentná manipulácia, typy softvérov a pod.).

Za ideou tejto tvorby sa skrýva využívanie priestoru školy len ako nástroja – dielne na testovanie modelov (budúcnosti) naznačujúcich budúcnosť.

Ako najrevolučnejšie školy architektúry sa zapísali tie, ktoré vzhládali pri svojom zrode k budúcnosti a svoju samotnú budovu poňali buď ako nástroj, alebo ako symbol prichádzajúcej doby. Autorské návrhy priniesli nové jedinečné pohľady na budovu takéhoto typu – funkciu školy architektúry.

POŇATIA ŠKOLY ARCHITEKTÚRY AKO BUDOVY

Na základe analýzy mnohých príkladov škôl možno zosumarizovať, že či už je škola architektúry inštitucionálne tzv. všeobecne programovo štruktúrovaná, osobnostná, vo svojej budove autorská, alebo nie, jej budova

predstavuje kompozíciu, ktorá reprezentuje určitú ideu školy. Len čo sa zmení jej hlavná idea; program zamerania, začne sa škola premieňať aj vo svojom priestore, lebo to postupne vyplynie z potrieb jej užívania.

Väčšinu škôl architektúry tvorí syntéza systémov škôl architektúry rôznych krajín. Tie najjedinečnejšie mávajú svoju os zamerania najviac sústredenú na jeden princíp, čo sa o to jasnejšie prejaví v priestore. Pre lepšie pochopenie vnútornej koncepcie škôl silnej systémovej syntézy je dobré pomenovať rozlíšenie budov škôl veľmi jedinečného rázu. Rozdiely škôl osobitých vnútorných stratégií sa tak prejavia ešte výraznejšie a o to lepšie vykreslia vzťah procesu tvorby a priestoru. Prienik rôznych typov je teda samozrejмый.

DELENIE PODĽA PREVLÁDAJÚCEHO ZAMERANIA

1. Škola ako dielňa pre myšlienkové a koncepcčné experimenty
2. Škola ako kreatívne prostredie viacerých vedúcich osobností architektonickej tvorby
3. Škola ako dielňa pre prevládajúci proces tvorby – model a fyzický experiment
4. Škola ako regionálna autorská výpoveď
5. Škola ako samotný priestorový inštrument vzdelávania
6. Škola vedeckého experimentálneho programu
7. Online škola

1. ŠKOLA AKO DIELŇA PRE MYŠLIENKOVÉ A KONCEPCČNÉ EXPERIMENTY

Takéto prevládajúce zameranie sa v priestore prejaví pomerne nevyrazne, a preto dokáže vyhovovať hocijakému výrazovému typu školy. Fyzický priestor pre školskú prácu na projektoch ide do úzadia, lebo proces tvorby je zväčša digitálneho rázu. V tomto prípade ide najmä o to, aby priestor školy študentovi tento

13 Vizualizácia návrhu rekonštrukcie pôvodnej budovy (Wates House) fakulty architektúry The Bartlett (Londýn), ateliér Hawkins/Brown

14 Fotografia prostredia dočasnej budovy fakulty architektúry The Bartlett – Hamstead Road (Londýn)

15 Ilustračné foto prostredia AA (Architectural Association) – desať radových viktoriánskych domov tvorí školu architektúry

proces tvorby umožňoval (čo z priestorového hľadiska vyžaduje pomerne nízke nároky). Tomu musia podliehať najmä proporcie pracovného prostredia, veľkosť ateliérov – zväčša menších či členených z veľkopriestorov. Iné špecifické podmienky sa minimalizujú, postačujúc si so splnením všeobecných priemerých priestorových parametrov škôl architektúry. (→6, 7, 8)

Čím sú školy s takouto koncepciou na poprednejšej pozícii, o to viac si strážia svoj vnútorný svet pre proces tvorby (ich najsilnejšiu stránku), ktorý uzatvárajú pred okolím a to nehľadiac len na technologické vybavenie, ale predovšetkým na privátnosť fungovania – od vyučovacích procesov, po organizáciu študentov a myšlienkové koncepty. Takýmto spôsobom sú uzavreté aj nijako špeciálne nezariadené, no uzamknuté ateliéry jednotlivých ročníkov britských škôl AA (Architectural Association) či strážnikom hneď od vstupu strážené priestory školy The Bartlett (University College London). Členenie priestoru školy je absolútne podriadené funkčným nárokom a jej výraz vyplýva najmä z pragmatického proporčného dimenzovania. Vzhľadom na najsilnejšiu stránku týchto škôl – výsledky tvorby študentov, disponujú školy tohto typu rôznymi variáciami priestorov na výstavy a prezentácie.

2. ŠKOLA AKO KREATÍVNE PROSTREDIE VIACERÝCH VEDÚCICH OSOBNOSTÍ SVETOVEJ ARCHITEKTONICKEJ TVORBY

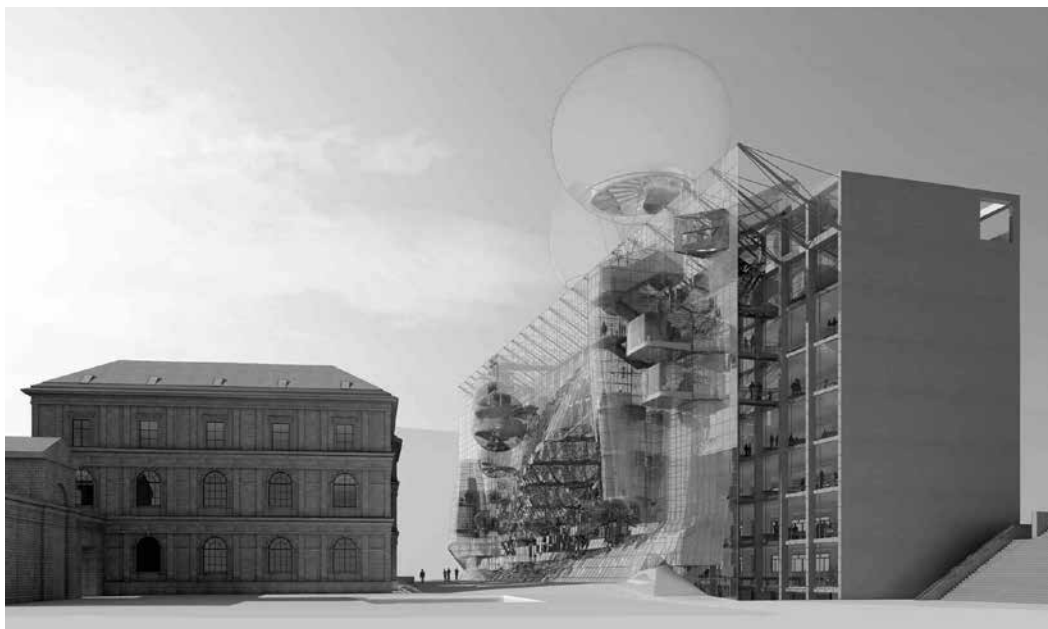
Najlepším reprezentantom takéhoto typu školy je Die Angewandte (Institute of Applied Arts) vo Viedni, ktorá združuje významné

osobnosti architektúry ako Hani Rashid (Asymptote), Greg Lynn, Kazuyo Sejima (SANAA), kedysi Wolf Prix (Coop Himmelb(l)au) či Zaha Hadid. Štruktúra celej školy je založená na koncepcii ateliérov ich hlavných predstaviteľov. Študenti sú vychovávaní v agende ateliéru vedúcej osobnosti, na čom sa, prirodzene, podpisuje aj rukopis a myšlienkový smer hlavnej autority. Školský ateliér je akýmsi laboratóriom koncepčných experimentov pre ateliér reálnej praxe danej poprednej architektonickej osobnosti, u ktorej majú študenti veľkú pravdepodobnosť získať pracovnú pozíciu.³⁰ (→9)

Vnútorná priestorová štruktúra školy preto veľmi závisí od obmeny osobnosti, ktorá na takejto škole pôsobí. Na základe obrazu budovy školy Mendrisio vo Švajčiarsku či víťazného súťažného návrhu Wolfganga Tschappellera na realizáciu rozsiahlej ambiciózne rekonštrukcie budovy Die Angewandte³¹ je pozorovateľné, že tieto školy majú tendenciu prejavovať vnútorné dianie a netradičné, v niektorých prípadoch vzhľadom na konkrétnu osobnosť, dokonca revolučné premýšľanie o architektúre aj navonok, priamo budovou školy a podčiarknuť tak svoj dôležitý reprezentatívny status.

3. ŠKOLA AKO DIELŇA PRE PREVLÁDAJÚCI PROCES TVORBY – MODEL A FYZICKÝ EXPERIMENT

Škola, ktorej podstatou je dielňa na fyzické testovanie a prezentovanie návrhov a súčasne tvorbu reálneho produktu v mierke 1 : 1, môže byť rozdielne priestorovo ponímaná v súvisi so školou preferovaným procesom

16 Vizualizácia víťazného návrhu na rekonštrukciu Die Angewandte – autor: Wolfgang Tschappeller

17 Ilustračný záber komplexu školy architektúry v Delfte

tvorby vzhľadom na jej vnímanie podstaty architektonického povolania. Tieto školy chápu dielňu ako nosný priestor školy, a to či už na materiállové a fabrikačné experimenty – IaaC, tradičné procesy tvorby modelom – klasická forma výroby – Winterthur, či zjednocovanie rôznych remesiel a výrobu nielen prezentačných a overovacích makiet, ale aj konkrétneho produktu na objednávku – Bauhaus.

S tým súvisí prezentácia samotného priestoru dielne, ktorá môže zastávať rôzne stupne pravidiel a vnútornej regulácie – od plne voľnej nijako nedelenej priestrannej haly po jej využívanie ako obalu na kostru školy, ktorú obopína veľký variabilný priestor (Winterthur), či ako hlavný „výstavný“ priestor školy komunikujúci okolitému mestu nielen finálne dielo, ale aj dôležitý proces tvorby vďaka veľkej presklennej stene – Bauhaus.³² Veľký vplyv na mieru stanovovania pravidiel na škole majú aj regionálne tradície školy architektúry.

Spoločným znakom škôl typu dielne sú veľké priestorové nároky korešpondujúce s typológiou výrobných hál, ktoré vychádzajú z nových existujúcich procesov fyzickej tvorby a uprednostňujú maximálnu variabilitu.

(→10)

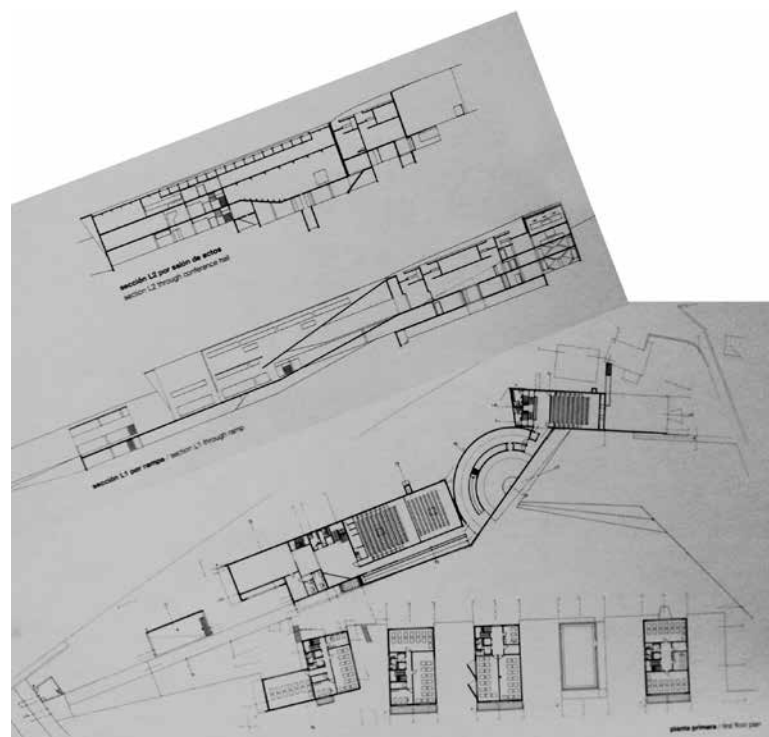
4. ŠKOLA AKO REGIONÁLNA AUTORSKÁ VÝPOVEĎ

Škola ako regionálna autorská výpoveď skrýva v sebe určitý mílnik regionálneho vývoja a názoru na architektonický diškurz, naznačujúc postoj k budúcemu vývoju a odhaľujúc doterajšiu reakciu na previazanosť modernej architektúry a kultúrnej tradície. Skvelým príkladom je FAUP od Alvara Sizu v Porte, ktorý bol študentom „otca“ portugalského modernizmu – Fernanda Távoru, či Hermkesova a Scharounova budova fakulty architektúry technickej univerzity v Berlíne (TU Berlín), veľmi pragmatického členenia s konštrukčnou a najmä funkčnou estetikou, kde umelecký dojem vytvárajú rôzne orientované schodiskové ramená. Priestor školy TU Berlín napĺňa maximálnu využiteľnosť vytváraním prezentačných priestorov ako otvorených komunikačných uzlov, cez ktoré ústia línie chodieb. Ešte aj detail hovorí o pragmatickom funkčnom využívaní priestoru, keď zábradlia lemujúce galérie architekti tvarujú a veľkosti adaptujú na dizajn učebníc.

Najvýznamnejším príkladom je škola v Delfte (University of Technology) vo svojom výraze združujúca *súdržnú prácu* ôsmich

18 Príklad realizácie školy jedného z ôsmich holandských ateliérov – MVRDV

19 Pôdorys a rezy školy architektúry FAUP ukazujú priestorovú, geometrickú a proporčnú rozmanitosť školy

holandských ateliérov³³, ktorá vrcholí v jednom spoločnom diele – v škole architektúry. Vďaka tomu je tento autorský regionálny prístup o to presnejším a objektívnejším prejavom.

Budova školy ako výsledok regionálneho prístupu nepodáva obraz len o sebe, ale aj o regionálnom názore na vzdelávanie a potrebu umocnenia toho-ktorého dôležitého aspektu. (→11, 12)

5. ŠKOLA AKO SAMOTNÝ PRIESTOROVÝ NÁSTROJ VZDELÁVANIA

Budova školy architektúry môže byť kompletne anonymným priestorom, sústredeným na čo najväčšie logické naplnenie funkčných potrieb školy, bez hocikakého hlbšieho ovplyvňovania študenta svojím priestorovým členením, geometriou či senzuálnym pôsobením. Existujú však aj školy architektúry, ktoré sú pretavením autorovej filozofie tvorby do kompozície budovy a dokážu fungovať ako priestorový nástroj vzdelávania.

Hoci by sa za tento príklad dal čiastočne označiť aj Hermkesov a Scharounov návrh TU Berlín, či len súťažný (a teda neoverený) výherný Tschappellerov návrh Die Angewandte, najvýraznejším príkladom je FAUP (Faculdade de Arquitectura da Universidade do Porto) od Alvara Sizu. Táto škola bola skomponovaná ako súbor priestorových logických hier³⁴, bohatých atmosfér vyplývajúcich z rôznej proporcie priestoru a prechodov medzi nimi, dopadu svetla, orientácií na svetové strany, prepojenosti s prírodou a využívaním terénu, vzájomných vizuálnych obrazov či funkčnej diferenciacie. Premieňa jednu školu jednej

funkcie na campus²⁸; malé mestečko. Mimoriadne edukačný ráz majú priestory študentských ateliérov.

Zámerom takejto školy je priame pochopenie architektúry prostredníctvom zážitku a vnemu. (→13)

6. ŠKOLA VEDECKÉHO EXPERIMENTÁLNEHO PROGRAMU

Netradičný edukačný program v netradičnej architektonickej forme poskytuje inštitút Strelka, ktorý svojím experimentálnym päťmesačným programom založenom na výskume pretavuje ideu školy postavenej na diskusii a medializácii nových poznatkov do budovy, ktorej automatickou súčasťou je verejné dianie. Priestory inštitútu Strelka sa v sebe stretávajú ako ateliéry a auditória, tak ako dva kombinované amfiteátre, z ktorých jeden, nachádzajúci sa vo vnútornom námestí budovy, sa večer mení na kino, bar v priestoroch bývalej továrne na čokoládu zachovávajúcej jej historickú atmosféru a veľkú letnú terasu. Vstup do budovy otvára informačný pult a predajňa vstupeniek.³⁵

Komunikovanie architektúry s verejnosťou, z ktorého vychádza schéma školského programu a celková stratégia školy je absolútne transformovaná do priestoru školy. Architektúra automaticky zahŕňa do svojho vnútra širokú verejnosť stálym funkčným rozdelením, v ktorom dominuje priestor na diskusiu nad priestorom na tvorbu – ateliér.

Keďže škola bola vytvorená ako experiment hneď na začiatku, jej priestor bol na to adaptovaný, nečakajúc na časové overenie zmyslu

programu. Je to preto hlavný príklad experimentu v prístupe premietnutého do priestoru. (→15, 16)

7. ONLINE ŠKOLA

Stratégia online školy (príklad: IESAD – IE School of Architecture and Design, IE University Segovia) je transformovaná do fyzickej podoby prostredníctvom priestoru medzinárodných ateliérov architektonickej praxe. Škola vo svojich priestoroch prerobeného bývalého kláštora, združujúc pod jednu strechou študentov práva či medzinárodných vzťahov, vytvára miesto približne pre sto študentov architektúry, aj to vždy len prvého roka štúdia. Keďže fyzická prítomnosť študenta prvého ročníka sa považuje za absolútny základ štúdia – ale všetky ostatné ročníky prebiehajú jedine online formou – aj priestor školy takéhoto typu je dimenzovaný len na počet študentov jedného roka štúdia. K tomu prislúchajú len základné priestory školy a klasická technologická vybavenosť.

Online systém architektonickej školy stavia do popredia priestor ateliérov architektonickej praxe.

AKTUÁLNY VÝVOJ

Školy architektúry v sebe aplikujú trendy, ktoré momentálne nastávajú vo vysokoškolskom vzdelávaní na svete všeobecne. Spomenúc napríklad otázku digitalizácie, ktorá sa na školách architektúry dostáva od počiatočne diskutovaných procesov tvorby do fázy reálnej fabrikácie a testovania fyzických modelov. Od prvotnej „skice“ po prezentáciu

20 Príklad priestorovej hry – geometrické navádzanie pri vstupe do knižnice – polohovanie sedenia

21 Budova inštitútu Strelka – bar

22 Budova inštitútu Strelka – amfiteáter večer slúžiaci ako kino pre verejnosť

výsledkov tvorivého procesu využívajú školy architektúry rôzne nástroje tvorby, pričom pre čo najlepší finálny efekt testujú vždy rôzne novodobé technologické a mediálne novinky. Súčasťou školy architektúry je experiment a ten sa prejavuje tak v detaile jedného diela študenta, ako aj v celom edukačnom procese. Od používania rôznych alternatívnych edukačných metód po testovanie novovytváraných experimentálnych prístupov môžeme zhodnotiť, že školy architektúry svetové trendy vysokých škôl sledujú. Ich reakcia na trendy sa však líši tak v diele študentov, ktorými sa školy prezentujú, ako aj vo vnútornej ideii školy –pedagogickom procese a s tým súvisiacim procesom tvorby školy a v jej vonkajšej forme – budove.

Skúmajúc premeny v budovách škôl architektúry Európy všeobecne možno zhodnotiť rastúcu tendenciu tvorby vnútorných neutrálnych priestorov na školách architektúry, ktoré rátajú s možnou aplikáciou variabilných premien. Flexibilita týchto priestorov je vítaná najmä z hľadiska stupňovania ich multifunkčnosti – majú na mysli predovšetkým veľkopriestory, ktoré spĺňajú mnohorakú funkciu, od pracovnej dielne po reprezentatívny výstavný priestor spájaný s prednáškami významných osobností. Istý typ „výrobnej haly“ alebo minimálne priestoru dielne je vytváraný

na väčšine škôl architektúry alebo je oň škola obohacovaná dobudovanou externou halou dodatočne. Vtedy často ide o akési rozšírené laboratórne pracovisko plné fabrikačných nástrojov. Jednou z najnovších takýchto hál momentálne disponuje napríklad škola architektúry ETH Zürich (*Eidgenössische Technische Hochschule*).

Dlhodobý trend, s ktorým v súčasnosti zápasí väčšina škôl, a ktorému sú podriadené premeny ich budov, sa týka predovšetkým priestorových nárokov súvisiacich s tvorivým procesom študenta. Ide predovšetkým o to zabezpečiť študentom dostatok priestoru na navrhovanie a výskum k téme, s elimináciou čo najväčšieho počtu limit, ktoré by štúdium spomaľovali. Mnoho škôl aktuálne venuje pozornosť práve vytváraniu osobného pracovného miesta pre každého študenta školy, ktorým by mohol disponovať v čo najdlhšom možnom čase, podľa potreby, ideálne aj 24 hodín denne, 7 dní v týždni, lebo mnohým školám kapacita narastá. Táto požiadavka škôl je rozhodujúca pri ich hmotových premenách a príkladom je práve čerstvo dokončená The Bartlett, ktorá rozšírenie a novovybavenie svojej budovy školy dokončila práve v minulom roku – v roku 2016. Tento trend sa v bilancii funkčného členenia vnútorných priestorov školy prejavuje po zmenách 40 až

50-percentným zastúpením ateliérov. Ich vizuálna realizácia, členenie, veľkosť, no aj vybavenie sa, samozrejme, naďalej výrazne líšia vzhľadom na architektúru a filozofiu školy. Do popredia riešených otázok priestorov škôl architektúry sa takisto dostáva miera ich otvorenej prístupnosti pre verejnosť a dosah na proces tvorby.

Sledujúc smerovanie vývoja fyzickej hmoty školy architektúry existujúcich, ale aj aktuálne transformovaných, navrhovaných a plánovaných budov škôl architektúry, možno zhodnotiť takto: Podľa aktuálne preskúmaných zdrojov, vzťah trendov vo vývoji programov škôl architektúry a priestorových tendencií ich vývoja poukazuje na dôležitosť jednotaosti idey školy a jej hmotového vyjadrenia a fungovania.

- 1 Všetky školy členských štátov Európskej únie musia v konečnom dôsledku spĺňať body Smernice Európskeho parlamentu a rady 2005/36/ES (Oddiel 8 – Architekt, kam patrí aj Odborná príprava architektov definovaná 11 bodmi), v súčasnosti je v platnosti Smernica Európskeho parlamentu a rady 2013/55/EÚ, Zdroj: Odborná príprava architektov. In: Smernica Európskeho parlamentu a rady 2005/36/ES, [online], 2005, [Cit. 18. 1. 2017]. s. 41. Dostupné na: <www.ccbe.eu/NTCdocument/02005L00362007010121_1190192465.pdf>
- 2 Výučba v tejto oblasti takmer celú históriu prebiehala výmenou znalostí z majstra na žiaka popri práci. Inštitucionálny zrod škôl architektúry je známy v priebehu 19. storočia so špecifickými znakmi rozvoja v rôznych krajinách. Najsilnejšie prúdy vznikali v krajinách: Veľká Británia, Francúzsko a Nemecko, ktorých vývoj a stratégia vzdelávania už od svojho zrodu ovplyvňovali rozvoj škôl architektúry Európy, ako aj Ameriky. Pozri University of Oxford International Strategy Office. International Trends of Higher Education 2015, [online], 2015, [Cit. 18. 1. 2017]. 25 s. Dostupné na: <<https://www.ox.ac.uk/sites/files/oxford/International%20Trends%20in%20Higher%20Education%202015.pdf>>
- 3 Otázka povolania architekta a hľadanie jeho podstaty v súvisi so vzdelávacím procesom študentov na školách architektúry bola jednou z hlavných tém dvojročného stretnutia reprezentantov európskych škôl architektúry na škole architektúry FAUP v Porte. Program a príspevky bližšie na: European Association for Architectural Education. EAAE Education Academy 2nd Workshop /The profession of architect, and the role of the school in relation to this profession. [online], 2016, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://www.eaae.be/eaae-ea-2-workshop/>>
- 4 Pozri OECHSLIN, Werner: „For the Benefit of the World“ – Architecture and its cultural reach. In: Europe’s top 100 Schools of Architecture and Design 2016, príloha k Domus n. 997, Miláno: Editoriale Domus S. p. A., december 2015, s. 4 – 5.
- 5 Pravidelné sa konajú stretnutia dekanov debatujúce technologické, ekologické historické a mnohé iné, vždy najaktuálnejšie aspekty vplyvajúce na architektonické vzdelávanie. Každoročne sú dokumentované v publikáciách, príklad: SPIRIDONIDIS, Constantin – VOYATZAKI, Maria: Improving Learning Quality in Architectural Education Environment, 15th Meeting of Heads European Schools of Architecture, CharisLtd, Thessaloniki 2013, s. 269.
- 6 Popisy priestorov škôl architektúry sú takmer vždy viazané s jednou konkrétnou budovou, či už ide o popis návrhu, jeho analýzu, alebo časové reflexie a historické výskumy. Takto môžeme skutočne veľmi podrobne hovoriť o nespočetnom množstve škôl architektúry počnúc Bauhasom ústiace až po najnovšie postavené a plánované budovy škôl architektúry. Zamerania a výskumy sú fantasticky detailné, dokonca priam natolko, že sa spoločný kontext jednotlivých škôl úplne stráca. Prepojenie býva opisované cez vážne osobnosti architektúry a históriu, menej však cez prostredie. Ak však je opisovaný vzťah vyučovacieho procesu a prostredia, ide opäť takmer vždy len o prípad jednej konkrétnej školy. Dá sa hovoriť o akejsi neviditeľnej existencii popisov typologicky spoločných znakov budov škôl architektúry vyplývajúcich z rôznej filozofie zmýšľania o vzdelávaní architekta a ich prejavoch v priestore.
- 7 Súťaž pre školu architektúry v Delfte z roku 2009 a jej ešte v danom roku dokončená realizácia, súťaž pre školu Die Angewandte (rok 2012) a aktuálne rekonštruovanie, v roku 2015 dokončená rekonštrukcia školy architektúry innsbruckej univerzity, celosvetová súťaž pre návrh školy architektúry Aarhus (rok 2016), na jeseň 2016 dokončená rekonštrukcia školy The Bartlett.
- 8 Podľa prieskumov Lifelong Learning Platform (LLL) je 97 % opýtaných presvedčených o tom, že kontinuálne celoživotné vzdelávanie by malo byť prioritou každej krajiny.
- 9 Pozri Lifelong Learning Platform. Imagining the Learning Community of tomorrow: Manifesto “Building the future of learning”. [online], 2015, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<https://lllplatform-ac2016.org/page/2/>>
- 10 Radikálna pedagogika označovaná ako „radical pedagogy“ „referuje vývoj v oblasti vzdelávania založenom na najnovších teóriách, metódach a experimente zavádzajúcom sa znovuoobjaviť základy procesov učenia a učenia sa“. Podľa: Winton, E. – McGettigan, T.: What is Radical Pedagogy. [online], 2008, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://ezrawinton.com/2008/04/08/what-is-radical-pedagogy/>>
- 11 Pozri University of Oxford International Strategy Office. International Trends of Higher Education 2015, [online], 2015, [Cit. 18. 1. 2017]. 25 s. Dostupné na: <<https://www.ox.ac.uk/sites/files/oxford/International%20Trends%20in%20Higher%20Education%202015.pdf>>
- 12 Pozri STEVENS, Garry: A History of Architectural Education in West. [online]. [s.a.]. [Cit. 2016-12-19]. Dostupné na <<http://www.archsoc.com/kcas/Historyed.html>>
- 13 URLICH, Petr: Výuka architekta a dvacáté stololetí. In: Architektúra a urbanizmus 26, 1992, 1, s. 13 – 15.
- 14 Na remeselne orientovaných školách – Arts and Crafts vedecký výskum neprebíhal. Základnou myšlienkou, hovoriac už priamo o Bauhause bolo „užitie umeleckého remesla nie ako samotný cieľ alebo romantický ideál, ale ako didaktický prostriedok vzdelania moderných projektantov, ktorí sú schopní vtlčať priemyselnej produkcií jasnú priemyselnú orientáciu.“ URLICH, Petr: Výuka architekta a dvacáté stololetí. In: Architektúra a urbanizmus 26, 1992, 1, s. 22.
- 15 Pozri AA. AA History. [online]. [s.a.]. [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://www.aaschool.ac.uk/AASCHOOL/LIBRARY/aaahistory.php>>
- 16 Pozri UCAS. Postgraduate entry requirements, [online], [s.a.]. [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<https://www.ucas.com/ucas/postgraduate/choosing-course/ucas-postgraduate-entry-requirements>>
- 17 Magazín Domus každoročne vyberá najlepšie školy architektúry v danom roku a vydáva špeciálnu publikáciu. Vydanie v roku 2016 bolo 5. vydaním.
- 18 Pozri Ige, v.: Top 10 Architecture Schools in Europe. Arch20, [online]. [s.a.]. [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na <<http://www.arch20.com/top-10-architecture-schools-in-europe/>>
- 19 Pozri Topuniversities. Methodology. [online], 2016, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings/methodology>>
- 20 Pozri Jebiga. Top architecture Schools in the World. [online]. [s.a.]. [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://www.jebiga.com/top-architecture-schools/>>
- 21 Pozri Compain, Frédéric: Walter Gropius – The Dessau Bauhaus: Youtube video. [online], 2013, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=jM8mLQhC688>>
- 22 Obraz: Schlemmer, Oskar: Bauhaustreppe 1932.
- 23 Pozri BASAR, Shuman: Consistent Modesty and the Strelka Institute in Moscow: interview. In 032c. Vydanie 20, 2010 – 2011, s. 132 – 137 [Dostupné na]: <<https://032c.com/2011/consistent-modesty-rem-koolhaas-on-the-new-strelka-institute-in-moscow/>>
- 24 Inštitút Strelka bol založený v roku 2009 a aj napriek svojmu len päťmesačnému programu bol zaradený do zoznamu 50 najlepších škôl architektúry Európy podľa Europe’s top 100 Schools of Architecture and Design 2013, Zodp. red. Maria Giovanni Mazocchi, príloha k Domus n. 997, Miláno: Editoriale Domus S. p. A., roč. 2012.
- 25 Všeobecne familiárny názov školy odvodený zo skratky celého názvu: FAUP – Faculdade de Arquitectura da Universidade do Porto.
- 26 Pozri COPANS, Richard – NEUMANN, Stan: Alvaro Siza – oPorto Architecture School 02/23 : Youtube video [online], 2011, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=z0iEq8kNCEc>>
- 27 Pozri campus [ka-] -u m. «a < > areál vysokej školy. Dostupné na: <<http://slovník.cudzichslov.sk/slovo/campus>>
- 28 Pozri IE. Bachelor in. [online]. [s.a.]. [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://www.ie.edu/school-architecture-design/programs/undergraduate/bachelor-architecture/study-plan/>>
- 29 Pozri IaaC. Master in Advanced Architecture, Introduction. [online]. [s.a.]. [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<https://iaac.net/educational-programs/master-in-advanced-architecture/>>
- 30 Löffler, Robert: Skúsenosti so štúdiom v ateliéri Zahy Hadid. In: Informácie Slovenskej komory architektov. [online], 2015, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://www.informacieska.sk/informacie/archiv/2015/cislo-8/skusenosti-so-studiom-v-atelieri-zahy-hadid.html>>
- 31 Pozri BauNetz. Erweiterung der Angewandten Wettbewerb in Wien entschieden [online], 2012, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <http://www.baunetz.de/meldungen/Meldungen-Wettbewerb_in_Wien_entschieden_2470487.html>
- 32 Bauhaus je príklad, keď výstavným priestorom je súčasne celý veľmi moderný revolučný objekt na sebe prezentujúci rôzne druhy umenia. Dielňa je však povýšená na špičku dôležitosti modernými procesmi umocňujúca hĺbku inovácie a smerovania doby a životného štýlu.
- 33 Menovite: Braaksma and Roos, Kossmann.de Jong, MVRDV, Octatube Nederland bv, 2012 Architecten, VITRA, ďalší dizajnéri: Richard Hutten, Henk van der Geest.
- 34 V prípade školy architektúry FAUP môžeme hovoriť o priestorovom komponovaní využívajúcom napríklad navádzanie na bod, stúpanie a klesanie v priestore, vymedzovanie výhľadov rôznou proporciou a výškou uloženia okien zväčša „rámujujúcich“ stromy a prírodu.
- 35 Pozri Wowhaus. projekt Strelka. [online], 2011, [Cit. 18. 1. 2017]. Dostupné na: <<http://en.wowhaus.ru/architecture/strelka.html>>